

ELUTINGIMUSTE UURING EESTIS 1999 AASTAL

METOODILISI SELGITUSI

Elutingimuste uurimus NORBALT

Viimase kümne aasta jooksul toimunud kiired sotsiaalsed ja poliitilised muutused Baltimaades on esile kutsunud suurenenud vajaduse informatsiooni järele inimeste elutingimuste kohta. Usaldusväärset informatsiooni on vaja sihipärase sotsiaalpoliitika väljatöötamiseks; uurimusest saadavat teavet saavad kasutada ka kohalikud poliitikate elluviijad, eraorganisatsioonid ning rahvusvaheline üldsus. NORBALT I uurimuse tulemused said kättesaadavaks kõigi kolme Balti riigi kohta 1994. aastal, kordusuuring 1999. aastal tõstab selle väärtust veelgi.

NORBALTi küsitlused annavad uut ja poliitikakeskset informatsiooni elutingimuste kohta kolmes Balti riigis, keskendudes leibkondade vaesusele, majanduslikele ressurssidele, eluasemele ning ümbritsevale keskkonnale; tööturule (töötus ja töötingimused) ja elanikkonna haridustasemele, sotsiaalsele integreeritusele, tervisele (kontaktivõtt tervishoiuasutustega, tervisekindlustuse olemasolu, tasuta hooldamine jne), kuritegevusele ning inimeste turvatundele. 1994 ja 1999.aastal läbi viidud uurimustes sisalduvate sarnaste küsimuste olemasolu (Leedus isegi alates 1990-91. aastast) annab võimaluse võrdlusanalüüside teostamiseks nii ajalises dimensioonis kui ka Baltimaade lõikes. Veelgi enam, kuna uurimus on üles ehitatud Skandinaavia elutingimuste uurimuste eeskujul, siis võrdlev analüüs võib haarata ka neid maid.

NORBALT II küsitlus toimus 1999. aasta lõpul paralleelselt kõigis Balti riikides, kogudes informatsiooni üle 10 000 leibkonna ja ligi 25 000 indiviidi kohta.

Esmasanalüüsi tabeleid sisaldav aruanne koostatakse sarnaselt kõigis kolmes riigis, neid riike võrdlev aruanne esitatakse aga Fafo teadurite poolt. Lisaks antakse iga maa kohta välja ka võrdlevat perspektiivi silmaspidavaid analüütilisi aruandeid ja kirjutatakse teaduslikke artikleid. Kogu projekti puudutav informatsioon saab olema kättesaadav NORBALTi interneti aadressil:

<http://www.faf.no/norbalt/>

mille on välja töötanud Fafo Rahvusvaheliste Uuringute Keskus koostöös Balti riikide statistikaametite ja ministeeriumide esindajatega rahvuslikest meeskondadest.

FAFO instituut

Fafo Rakenduslike Sotsiaaluuringute Instituut on sõltumatu kasumit mittetaotlev teadusasutus Oslos (Norra). Fafo ülesandeks on toota uurimusi, mis on uurimusstrateegilise tähtsusega poliitikate planeerimisel ning elluviimisel.

Instituudi poolt on läbi viidud projekte koostöös partneritega Norrast, Kesk- ja Ida-Euroopast, sh Baltimaadest, samuti Lõuna- ja Põhja Aafrikast ning Ladina-Ameerikast, keskendudes neis inimeste elu- ja töötingimuste erinevatele aspektidele.

Rohkem informatsiooni instituudi kohta on võimalik saada, võttes ühendust Aadne Aaslandi või Guri Tyldumiga Fafost.

aadne.aasland@faf.no

guri.tyldum@faf.no

Selgitusi tabelite juurde

Käesolevas aruandes on esitatud informatsioon põhiliselt kolme tüüpi tabelite kujul. Esimene, kõige sagedamini esinev, on tabeli tüüp, kus on esitatud tunnuse üldjaotus ning jaotused tausta- ja seletavate tunnuste järgi. Kui analüüsitava tunnus esineb esmakordselt, siis tabelis on antud selle jaotus rahvastiku koguarvu järgi ning koguarvu hinnang iga alajaotuse kohta. See teave on toodud tabeli viirutatud alal, mis peaks omakorda lihtsustama tabeli lugemist.

Mõnede tunnuste korral on informatsioon tabelites esitatud etteantud tingimuse järgi, näiteks, vaid nende leibkondade kohta, kellel on teatud kestuskaubad olemas või näiteks isikute kohta, kes kuuluvad vähemalt ühte nimetatud organisatsioonidest. Nende tabelite ülesehitus on pisut erinev: tabeli pealkiri ja päis annavad selleks täpsema selgituse.

Mõned üksikud tabelid on üles ehitatud selliselt, et esitavad vaid erinevate tunnuste ühemõõtmelist informatsiooni ühtse skaala järgi. Seda meetodit on peamiselt kasutatud ankeedi hoiakuliste küsimuste korral.

Tunnuse erinevateks alagruppideks jaotumisel võib juhtuda, et mõnesse jaotusse jääb liiga vähe vastanuid. Reeglina, kui alajaotusse jääb alla 40 ühiku, on tulemus esitatud kandilistes sulgudes. Kui vastanute arv jääb aga alla 20 ühiku, siis tulemust ei esitata, vaid tähistatakse see koht kolme punktiga:

alla 20 vastanu (ühiku) ...
20-39 vastanut (ühikut) []

Kõikides tabelites on toodud vastanute arv sõltuva tunnuse järgi ning kui seda tunnust on analüüsitud ka mõne seletava tunnuse lõikes, siis ka selle järgi. Koguarvu hinnang on toodud tuhandetes.

Analüüsiühikud

Uurimuses on kasutatud kolme analüüsiühikut: leibkond, leibkonnaliige ning täiskasvanud elanikkonna seast juhuslikult valitud inivid. Analüüsiühik varieerub nii erinevate moodulite korral kui ka moodulite siseselt.

Leibkonda on käesolevas väljaandes kasutatud analüüsiühikuna mitmete parameetrite korral. NORBALT-projektis määratletakse leibkonda kui üksielavat indiviidi või isikuid, kes elavad koos samal eluasemel ja kasutavad ühiselt majanduslikke ressursse ning kes omavad vähemalt ühte ühist toidukorda päevas. Kui leibkonnas on ka selliseid liikmeid, kes töö iseärasuste tõttu viibivad palju perest eemal (meremehed, sõjaväelased, üliõpilased jne), siis nemad on arvatud leibkonna koosseisu vaid juhul, kui nad on perest eemal olnud vähem kui kolm kuud. Leibkonda on peamise analüüsiühikuna kasutatud eluaseme, sissetulekute ja majanduslike ressursside analüüsimisel.

Mõnede tunnuste korral on informatsioon toodud aga kõigi leibkonnaliikmete kohta, näiteks demograafiliste, haridust ja tööhõivet puudutavate andmete esitamisel. Siis on analüüsiühikuks leibkonnaliige e. inivid.

Paljude tunnuste puhul on aga analüüsiühikuks juhuvalimi alusel leitud täisealine leibkonnaliige (VJI), nagu näiteks tervise, elukohavahetuste, turvatunde, töötingimuste, sotsiaalsete kontaktide ja sotsiaalsete hoiakute käsitlemisel.

Mõned tabelid sisaldavad informatsiooni ainult teatud rahvastiku gruppide, nagu näiteks töösuhet omavate või teatud vanusegruppi kuuluvate inimeste kohta. Vastava täpsustuse leiab kindlasti tabeli pealkirjast.

Leibkonnapea

Tabelites, kus analüüsiühikuks on inivid, on nende isikutunnuseid (haridustase, ametiala jne) kasutatud taustatunnustena, kui aga analüüsiühikuks on leibkond, siis on taustatunnustena kasutatud leibkonnapea isikutunnuseid.

Leibkonnapea on määratletud leibkonnaliikmete ütluste järgi kui suurima sissetuleku tooja. Juhul kui leibkonnas on kaks või enam samasuure sissetuleku toojat või selline informatsioon üldse puudub, on leibkonnapea määratletud leibkonna tööealise meessoost liikmena (kui selliseid on mitu, siis leibkonnapeaks võetakse leibkonnastruktuuris esimesena nimetatut). Kui sellisele tingimusele vastavat leibkonnaliiget ei ole, siis saab leibkonnapeaks tööealine naissoost pereliige. Kui aga leibkonnas pole ühtegi tööealist liiget või vastav informatsioon puudub, määratletakse leibkonnapeaks pensioniealine meessoost liige. Leibkonnapea määratlemine jätkub järgmiselt: tööealisest vanem naissoost liige, tööealisest (15a<) noorem meessoost liige ning lõpuks tööealisest noorem naissoost liige.

Definitsioonid

Selles väljaandes kasutatakse mitmeid seletavaid (tausta-) tunnuseid, selleks et demonstreerida erinevusi elutingimustes, lähtudes vastaja soost, vanusest, majanduslikust seisundist, haridustasemest, elukohast jne. Järgnevalt sellest, kuidas taustatunnused on määratletud.

Sugu

Mees Naine

Vanus

Kasutatud vanusegrupid võivad erinevates tabelites erineda, kuna mõned tunnused võivad olla teatud vanusegruppide suhtes filtreeritud. Tabelis käsitletud vanus on alati ära näidatud tabeli pealkirjas; kui aga vanust on kasutatud seletava tunnuseks, siis on vanusegrupid näha tabeli päises.

Tööealisus on määratletud vanusega alates 15 aastast kuni ametlikult kehtestatud pensionieani. Uurimuse läbiviimise ajal oli Eestis pensionilejäämise vanuseks meeste puhul 62,5 aastat ning naiste puhul 57,5 aastat.

Täisealisus algab vanusest 18.

Elukoht

Esmalt antakse tunnuse jaotus maa ja linna lõikes, seejärel esitatakse informatsioon erinevat tüüpi linnade järgi: Tallinn, suurlinn (üle 50 tuhande elaniku) ja väikelinn (alla 50 tuhande elaniku).

Rahvus

Rahvuse järgi on vastajad jagatud: eestlased (põhirahvus), venelased (suurim rahvusvähemus) ning teised rahvused. Rahvus on vastaja poolt subjektiivselt määratletud, kuna vastajatelt dokumenti ei küsitud. Leibkonna rahvus on määratletud leibkonnapea rahvuse järgi.

Kodakondsus

Kodakondsuse järgi on isikud jagatud järgmiselt: Eesti kodakondsust, mõne teise riigi (sh Vene) kodakondsust omavad ning kodakondsuseta isikud.

Regioon

Eesti on jagatud viieks regiooniks: Põhja-, Lääne-, Kirde-, Kesk- ja Lõuna-Eesti.

Haridustase

Esitatud on informatsiooni isikute kõrgeima lõpetatud haridustaseme kohta rahvusvahelise klassifikatsiooni *ISCED-97* järgi.

Põhi või väiksem - näitab, et isikul on lõpetatud põhi- või algharidus või tal on omandatud sellest madalam haridustase.

Keskharidus - viitab üldisele keskharidusele või kutseharidusele koos keskharidusega või põhikooli baasil omandatud keskeriharidusele.

Keskeri- või kõrgharidus - viitab bakalaureusekraadi või sellega võrdse kraadi, magistri- või doktorikraadi omamisele, pärast keskkooli omandatud keskeriharidusele või rakenduskõrgharidusele (diplomiõpe).

Majanduslik seisund

Elanikkond on rahvusvahelise standardi alusel jagatud kolme gruppi: *töötavad, töötud ja mitteaktiivsed*.

Isik on töötaja, kui ta möödunud nädala jooksul:

1. töötas kui palgatöötaja, ettevõtja või üksikettevõtja;
2. töötas otsest tasu saamata pereettevõttes või talus;
3. puudus ajutiselt töölt (mitte üle kolme kuu);
4. viibis rasedus- või sünnituspuhkusel.

Isik on kvalifitseeritav töötuks, kui ta täidab järgnevad kolm tingimust:

1. on ilma tööta (ei tööta momendil kusagil ega puudu ajutiselt töölt);
2. on valmis töö olemasolul kahe nädala jooksul tööle asuma;
3. otsib aktiivselt tööd.

Mitteaktiivsed on isikud, kes ei ole majanduslikult aktiivsed, st kes pole kunagi töötanud või on tööjõu hulgast lahkunud (vabatahtlikult või mitte). Mitteaktiivsed on näiteks mittetöötavad pensionärid, õpilased, koduperenaised, töövõimetud kodused jne.

Hõivestaatus ja amet

Tunnused põhinevad *ISCO* koodidel. Valgekrae ja sinikrae määratlused tulenevad samuti rahvusvahelisest tööhõive klassifikatsioonist.

Ettevõtja, üksikettevõtja;

Töötaja-valgekrae (tipp- ja keskastme juht, ametnik);

Töötaja-sinikrae (oskustööline ja lihttööline);

Töotu;

Õppur;

Pensionär;

Muu.

Mõnel juhul on kaks või enam kategooriat kokku võetud (jälgige tabeli esitust).

Abieluseis (kooselu vorm)

Uudse tunnusega viidatakse siin ametlikule abieluseisule (abielus või mitte) ning sellele, kas isik momendil elab koos partneriga (elukaaslase või abikaasaga) või mitte. Üksikud (st mitte abielus olevad) on nii vallalised, lahutatud kui ka lesed.

Kasutatud skaala on järgmine:

Abielus, elab koos partneriga;

Abielus, kuid elab partnerita;

Üksik, kuid elab koos partneriga;

Üksik ja elab partnerita.

Sissetulekukvintiidid

Selle tunnuse alusel on rahvastik jagatud leibkonnaliikme kohta tuleva rahalise sissetuleku alusel viide võrdsesse gruppi. Igas grupis on seega 20% leibkondadest - esimeses e alumises kvintilis kõige madalama sissetulekute tasemega ning viiendas e ülemises kõige kõrgema sissetulekuga leibkonnad. Arvesse on võetud kõiki leibkonna rahalisi sissetulekuid, sh saadud riiklike toetusi ja hüvitisi.

Leibkonnatüüp

Leibkonnatüüp on määratletud subjektiivselt pereliikmete vanuse, hõivestaatuse ja laste arvu alusel:

Üheliikmeline pensionärileibkond;

Üheliikmeline tööealise leibkond;

Lasteta kaheliikmeline pensionäride leibkond (mõlemad on pensionärid);

Lasteta kaheliikmeline tööaliste leibkond (vähemalt üks on tööealine);
Üksikvanem ühe lapsega;
Üksikvanem kahe või enama lapsega;
Kaheliikmeline ühe või kahe lapsega leibkond;
Kaheliikmeline kolme või enama lapsega leibkond;
Kahe põlvkonna leibkond (kõik on täisealised);
Kolme põlvkonna leibkond (sisaldab vähemalt kolme põlvkonna esindajaid - vanavanemat, vanemat ja last);
Muu (näiteks mittesugulaste või õdede-vendade leibkonnad).

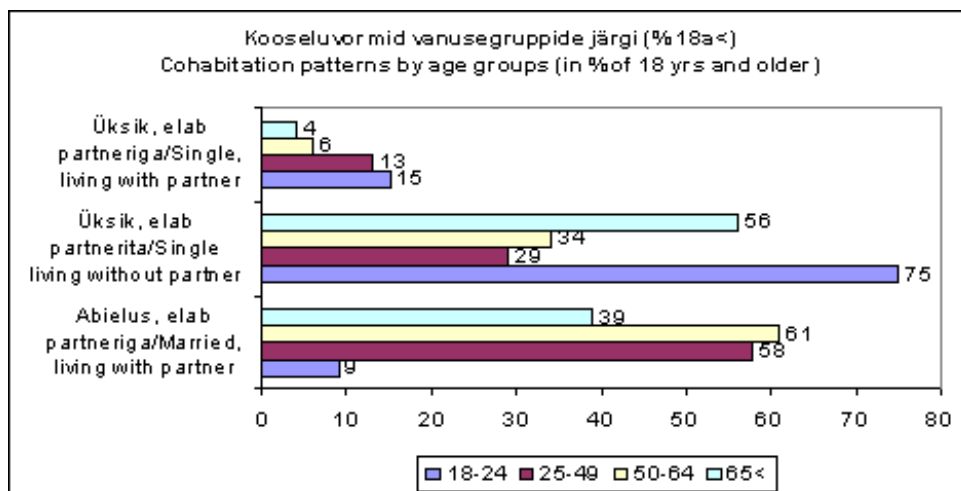
Mõnedel juhtudel on kaks või rohkem kategooriat kokku võetud.

1. RAHVASTIK. LEIBKONNAD

Lähtudes uuringu andmetest, elab ligi kolmandik (30%) rahvastikust maa-asulates ning teine ligi kolmandik (29%) on koondunud Tallinna. Ülejäänud osa elanikkonnast elab aga suuremates ja väiksemates linnades. Pealinn ja maakeskkond vastanduvad teineteisele rahvusliku koosseisu mõttes: kõigist venelastest elab Tallinnas 43%, samal ajal kui maal vaid 6%. Suurim põhirahvuse osakaal (90% ringis) on täheldatav Eesti lääne-, kesk-, ja lõunaosas.

Üheliikmeline leibkond on Eestis kõige levinum, moodustades 36% kõigist leibkondadest (võrdselt 18% on neist tööaliste ja samavõrd elatanute leibkonnad). Ligi neljandiku (24%) moodustavad lastega nukleaarpered, sh 8% on üksikvanema pered.

Käesolevas uuringus on rakendatud uudset meetodit vastanute kooseluvormi (s.o. õigusliku abieluseisu ja tegeliku kooselu) hindamiseks. Uuringust selgus, et ligi pool vastanutest on abielus ning elab koos abikaasa või partneriga (enamus nendest koondub vanusegruppi 25-64 aastat), üle kolmandiku (38%) on aga üksikud (vallalised, lahutatud ja lesed), ilma partnerita elavad inimesed. Viimased kuuluvad valdavalt noorimasse ja vanimasse vanusegruppi. Vabas kooselus elab üksikutest aga kümnendik (valdavalt 18-49-aastased)

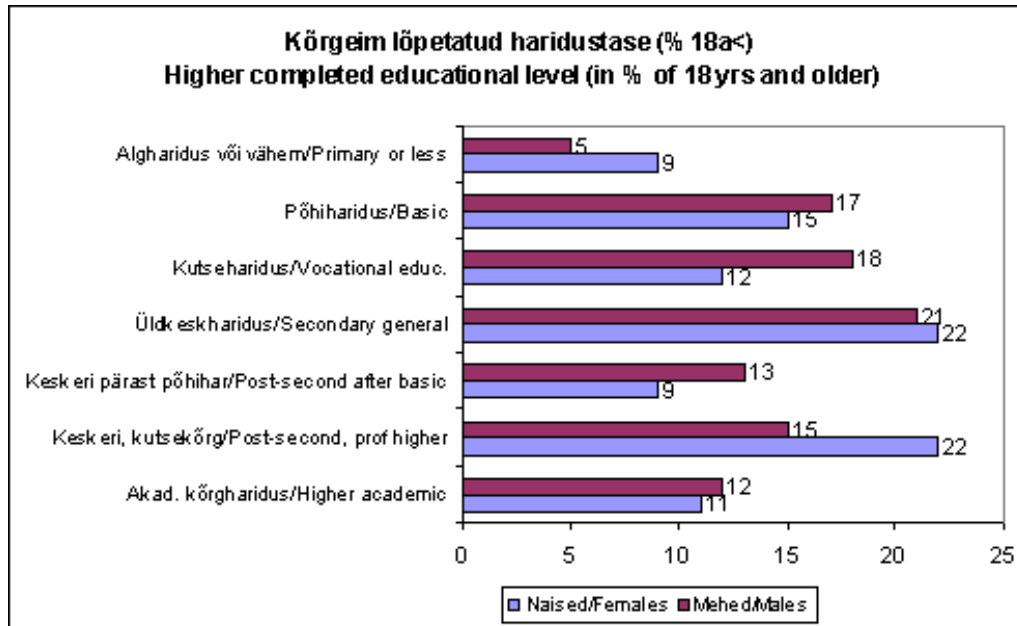

2. HARIDUS

Küsitlus näitas, akadeemiline kõrgharidus, kesk-eriharidus või kutsekõrgharidus (3. tase ISCEDi skaalal) on 30% üle 18-aastasest elanikkonnast. Teiste vanusegruppidega võrreldes on kõrgeim haridustase parimas tööeas (25-49-a) inimestel - selle vanusegrupi 32% meestest ja 47% naistest on kolmanda taseme haridusega. Vanuse kasvades suureneb hüppeliselt alg- ja põhihariduse osakaal elanikkonna seas.

Kõrgeima haridustasemega on Tallinna elanikud, kus 41% omab 3. taseme haridus (linnades keskmiselt 34%). Maaelanike hulgas on linnaelanikega võrreldes tunduvalt rohkem kuni põhiharidusega inimesi (vastavalt 32 ja 19%). Rahvuste lõikes on 3.taseme hariduse osatähtsus mitte-eestlaste seas suurem (35%) kui eestlaste seas (28%). Seejuures eestlastel on suurem akadeemilise kõrghariduse, mitte-eestlastel aga peale keskkooli omandatud kutsehariduse või rakendusliku kõrghariduse osatähtsus.

7-16 aastastest käib koolis 98,9% (maal 98,7 ja linnades 99%). Tüdrukud jätkavad noormeestest sagedamini õpinguid: 17-21-aastaste grupis on 68% tüdrukutest ja 59% noormeestest seotud õpingutega, vanusegrupis 27-31 vastavalt 10 ja 5%. Eestlaste hulgas on õppurite osakaal suurem kui mitte-eestlaste seas. Nii näiteks õpib vanusegrupis 27-31 aastat iga kümnes eestlane.

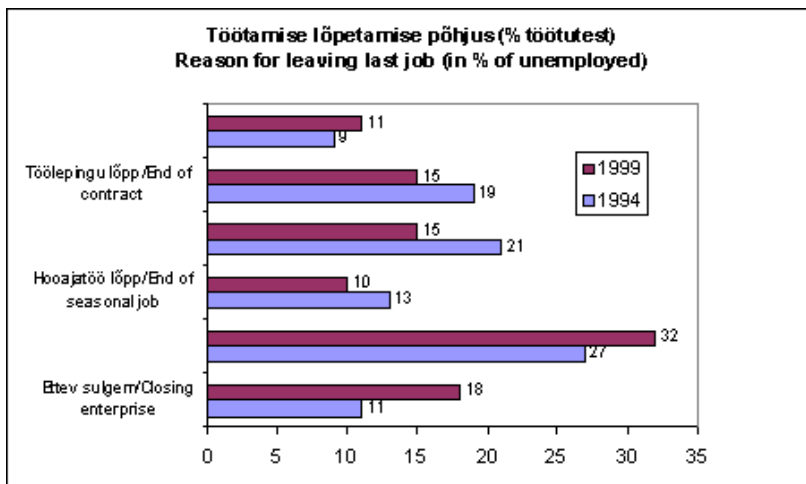

3. TÖÖHÕIVE

Tööhõive määr tööealiste (15a<) hulgas ulatub küsitluse andmetel 54%-ni (sh. meestel 61% ja naistel 49%). Põhiosa hõivatutest moodustavad palgatöötajad – 92%, ettevõtjaid ja individuaaltöötajaid oli 7%, otsese palgata oma pereettevõttes või talus töötajaid vaid 1%. Enamus töötajatest - 64% töötab nädalas seadusega ettenähtud 36-40 tundi. Osalise tööajaga (<35 tundi nädalas) töötab 14% ja üle normaalse tööaja (40 tundi nädalas) rohkem kui 1/5 hõivatutest (28% meestest ja 18% naistest). Lisatööd teeb 9% töötajatest (sagedamini naised ja eestisoost inimesed).

Töötuse määr ulatub 10%-ni (meestel 10,2%, naistel 9,5%). Linnas on töötus kõrgem (10%) kui maal (9%). Töötus on kõrgeim noorte hulgas – 17%. Peamiselt jäädakse töötuks koondamise (29%) ja ettevõtte/asutuse sulgemise (17%) tõttu. Koondamise läbi kannatavad kõige enam üle 50-aastased, palju on ka omal soovil töölt lahkujaid – 14%, eriti parimas tööeas (25-49a.) inimeste hulgas.

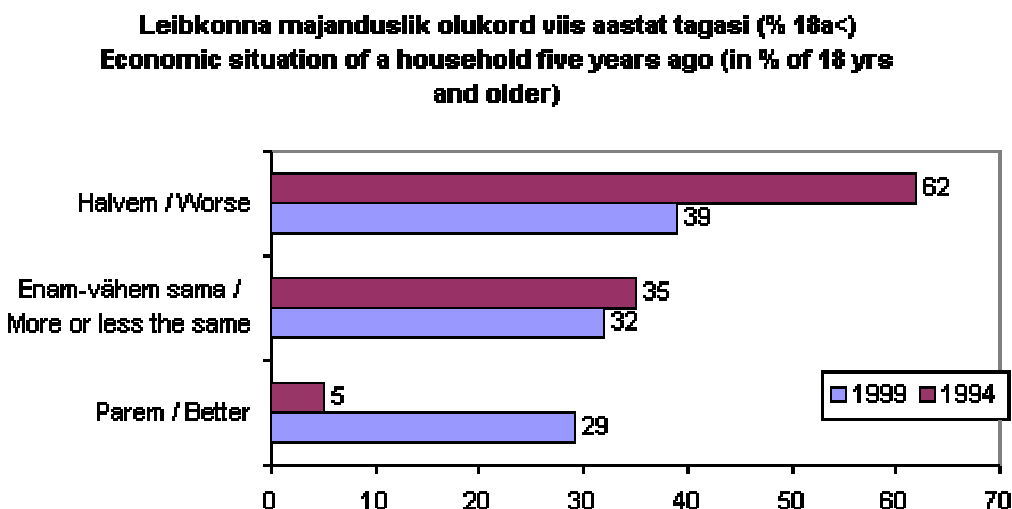
Mida kõrgem on haridustase, seda väiksem on ka oht töötuks jääda. Kesk-eri või kõrgharidusega tööjõu hulgas on uuringu andmetel töötuse määr 6%, samal ajal põhiharidusega tööjõu hulgas ligikaudu kolm korda kõrgem – 17%.

4. MAJANDUSLIKUD RESSURSID

Küsitlusest selgus, et palgatulu saab 57% täisealistest elanikest, riiklike toetusi ja hüvitisi (lastetoetused, pension) 72% elanikest. Madalama keskmise sissetuleku tasemega on maaelanikud ja suurte linnade elanikud, kusjuures Tallinnas on märgatavalt kõrgemad sissetulekud ülejäänud Eestiga võrreldes. Suurimas majandusliku toimetuleku riskis on üksikvanemapere, paljulapselised pered ja pered, kus elab koos kolm põlvkonda. Ajalukku on jäänud nõukogudeaegne sissetulekujaoitus, kus tööliste sissetulek oli kõrgem valgekraede omast – nüüdseks on olukord vastupidine. Sama tendents ilmneb ootuspäraselt ka tööandja poolt pakutavate mitterahaliste hüvede jaotuses: need on jagunenud peamiselt valgekraedele, Tallinna elanikele ja meestele. Sissetulekutele lisaks saab pea iga kuues pere (19%) abi lähedastelt ja sõpradelt. 60% elanikest arvab, et nad ei ole ei rikkad ega vaesed. Neid kes arvavad, et nad saavad hästi hakkama, on enamvähem sama palju kui neid, kes end vaeseks peavad – 10%.

Personaalarvuti on igal 10ndal eesti perel ja pooltel neist on ka Internetiühendus; mobiiltelefon on veerandil elanikkonnast. Talu omamises kajastub selgelt omandireform ja talude-maade tagastamine endistele omanikele: pooled taludest kuuluvad linnaelanikele, kes seal püsivalt ei ela; maaelanikkonnast ei ela oma talus ligi seitsmendik.

5. TÖÖTINGIMUSED

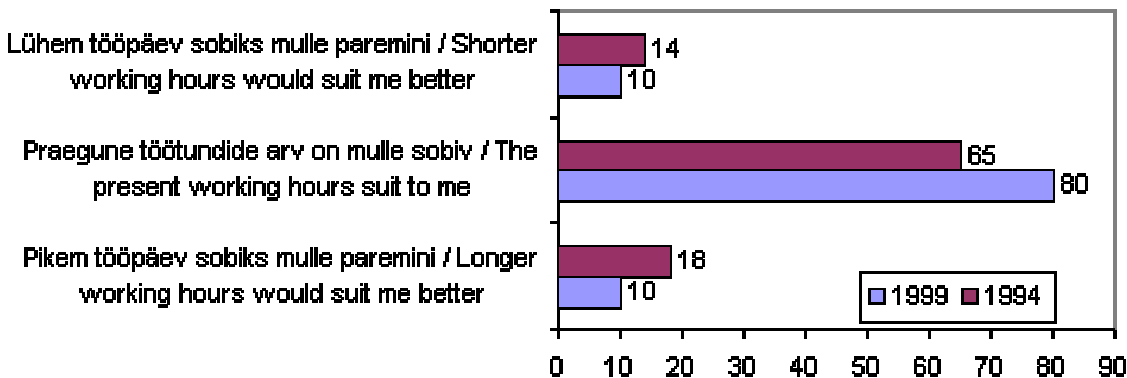
Kuigi üle kahe kolmandiku (68%) töötajaist töötab eraettevõttes (10 aastat tagasi oli riigiettevõtete osakaal ligi 100%), domineerivad tööelus tähtajatud töölepingud.

Töötajaid kimbutab enim kõrge vastutus, vaimne pinget ja madal palk. Kui kõrge füüsilise pinget üle kurdavad sagedamini noored ja venelased, siis vaimne stress vaevab vanemaid inimesi ja eestlasi. Valgekraed tunnevad enam vaimset pinget, samas on rahulolu palgaga suurim. Sinikraed tajuvad enam füüsilist pinget ja rahulolematust palgaga on suurem. Madalate palkade üle kurdavad ennekõike vanemad inimesed ja venelased.

Ohtu kaotada töökoht lähema kahe aasta jooksul tunnetab 43% töötajaist, sagedasem on hirm venelaste ja suurlinna elanike, samuti madalama haridustasemega ja väiksema tajutud vastutusega inimeste seas.

25% töötajaist on saanud viimase aasta jooksul koolitust, sagedamini nooremad ja keskealised inimesed, naised, kõrgharidusega töötajad, eestlased. Koolituse olukord peegeldab ilmekalt Eesti koolitusturul valitsevat olukorda, kus kiratseb oskustööde alane koolitus ja palju pakutakse juhtimis- ja administreerimisalast koolitust. Nii on aasta jooksul koolitust saanud 51% tippjuhtidest ja 44% keskastme juhtidest, samas kui oskustöölised on seda saanud vaid 10%. Koolitust on kaks korda enam saanud avaliku sektori töötajad - 40% erasfääri 20% vastu.

Soovitud tööpäeva pikkus, kui selle eest saaks vastavat tasu (%18a+) Preferred working hours if paid accordingly (in % of 18 yrs and older)

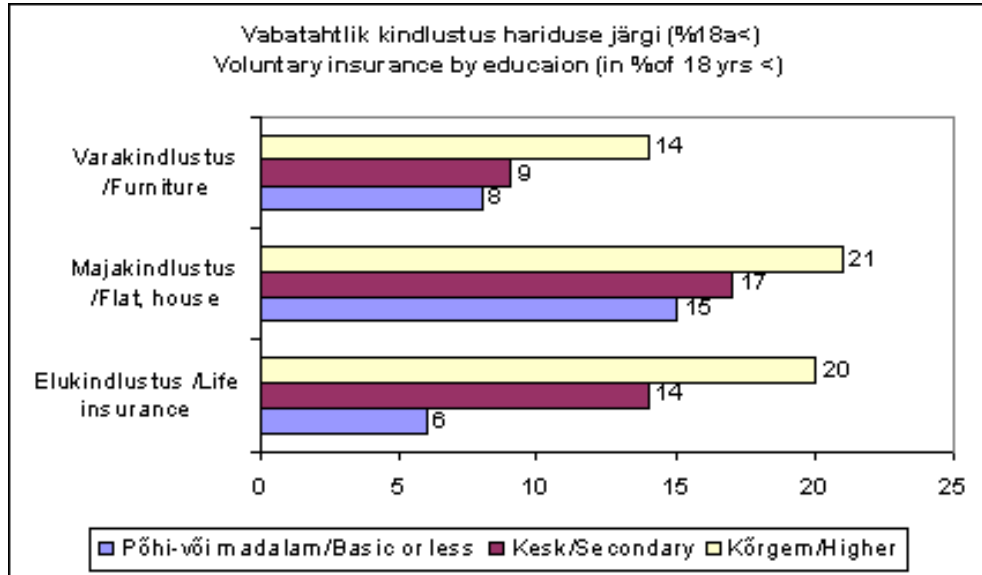

6. KURITEGEVUS JA TURVALISUS

Elanikkonna turvatunne on oluline elutingimuste kvaliteedi näitaja. Küsitlusest selgus, et kahest üheteistkümne protsendini (erinevaid kuriteoliike arvestades) on neid täiskasvanuid, kes on viimase 12 kuu jooksul langenud kuriteo ohvriks. Kõige sagedamini on ette tulnud isikliku vara vargusi kodust või autost (11%, sh pisut sagedamini linnas maaga võrreldes). Sageduselt järgnevad sellele ähvardused, mis on ohvrit tõsiselt hirmutanud (5%).

Mehi ja naised omavahel võrreldes selgub, et naised tunnevad sagedasemat hirmu ohvrikslangemise ees, kuid nende hulgas on rohkem ka neid, kes on midagi enesekaitseks ette võtnud. Meestest 34% ja naistest vaid 17% väidavad, et pole midagi kuriteo ennetamiseks teinud. Kõige sagedamini naiste poolt rakendatavateks strateegiateks on ohtlike kohtade (67%) ning pimedas üksi liikumise vältimine (64%). Ka

meeste sagedaimaks strateegiaks on ohtlike kohtade vältimine (45%). Viies vastanutest on paigaldanud eluasemele turvalukud, kolmandik peab koera, et end kaitsta. Lisaks on huvitav märkida, et kõrgema haridustasemega inimesed ja need, kes elavad koos abikaasa või partneriga, on rakendanud sagedamini ning rohkema arvu kuritegevust ennetavaid meetmeid. Murelikuks teeb aga vabatahtliku kindlustuse väike populaarsus elanikkonna hulgas.

7. ELUKOHAVAHETUS

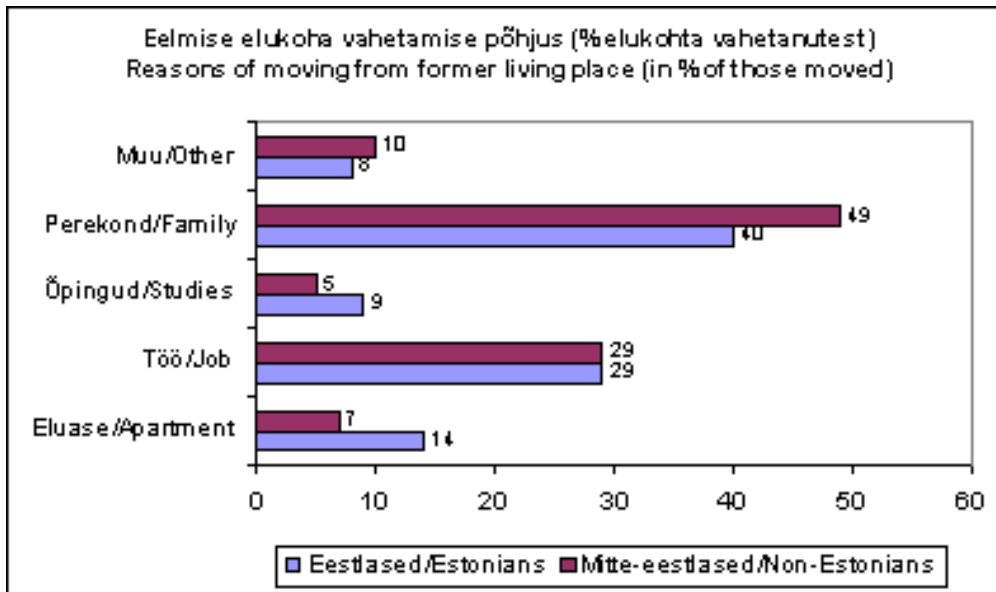
Küsitluse andmetel on üle 18-aastasest elanikkonnast 77% sündinud Eestis (eestlastest 96%, venelastest 43% ja teiste rahvuste esindajatest 26%). Maaelanikkonnast on eestlasi 91% ning linnaelanikest 67%.

Küsitletutest 74% on oma elu jooksul elukohta vahetanud. Praegustest linnaelanikest on varem maal elanud 32% ning teistes riikides 36%, maaelanikest on ka varem maal elanud 57%, linnades 38% ning teistes riikides 5%.

Migratsiooni suundadest on valdavad olnud linn-linn (38%) ja maa-linn (29%) suund. Seega on elukohta vahetanud küsitletutest suundunud linnadesse elama 67% ja maale 33%.

Elukohavahetuse põhjused on peamiselt perekondlikud (43%) või seotud töökoha otsimise või vahetusega (29%). Nimetatud põhjused domineerivad nii linnas kui maal, nii eestlastel kui venelastel, kusjuures venelastest üle poole (52%) on elukohta vahetanud perekondlikel põhjustel.

Järgneva kolme aasta jooksul kavatab elukohta vahetada 9% küsitletutest. Neist 31% soovib elama asuda maale, 24% Tallinna, 29% teistesse linnadesse ja 16% teistesse riikidesse. Eestlastel domineerib soov asuda elama maale (38%), mitte-eestlastel on esikohal soov asuda elama teise riiki (42%). Elukohta kavatses vahetada peamiselt nooremad inimesed. Üle 50 aastastest soovib elukohta vahetada vaid 3%.

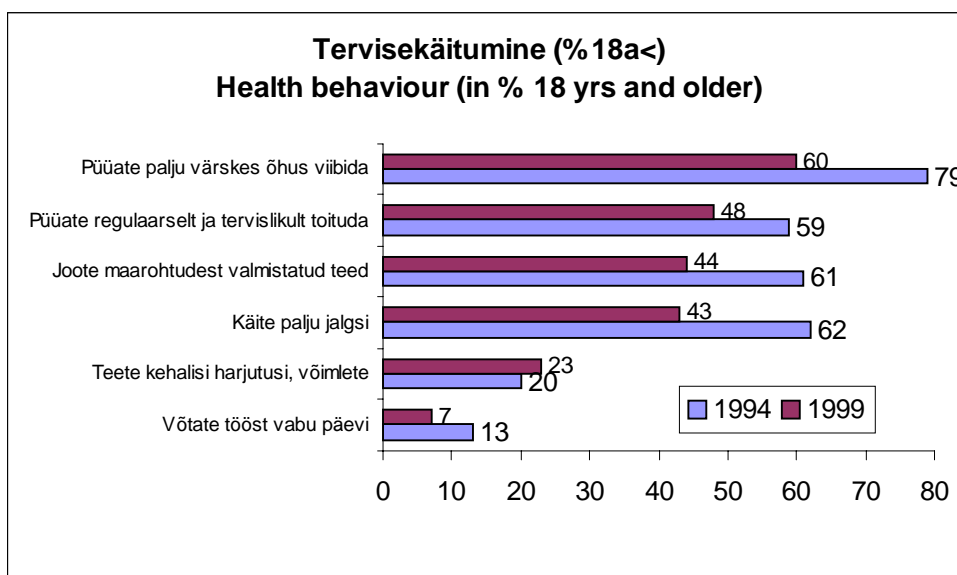

8. TERVIS

Ootuspäraselt hindavad nooremad inimesed ja mehed oma tervislikku seisundit paremaks kui vanemad inimesed ja naised, kusjuures kõrgema sissetulekuga ja töökohta omavate inimeste hinnang tervisele on kõrgem.

Kõige sagedamini külastatakse perearste, eriarste märgatavalt vähem, tervendajate külastatavus on aga kõige harvem. Ise maksis spetsialisti külastuse eest vaid 7% visiidil käinutest, ülejäänute puhul on see kaetud ravikindlustuse poolt. Erandiks on hambaravi: osaliselt või täielikult maksis teenuse eest 70% külastanutest. Raviteenuste saamine ei ole raha või kindlustatuse puudumisel laialt levinud takistuseks – haiglaravi või konsultatsioon on jäänud saamata vaid kahel protsendil elanikkonnast, raskem on olukord muulaste ja meeste hulgas. Samas on probleem tõsine aga hambaravi osas, kus teenus on raha- või kindlustuse puudumisel jäänud saamata igal seitsmendal elanikul.

Tervislike käitumisviisidena rakendatakse peamiselt passiivseid meetmeid, kusjuures entusiastlikumad on naised ja nooremaelised; vanemaelised piirduvad pigem rohutee joomisega. Suitsetamine on laialt levinud – iga päev suitsetab 29%, s.o. 319 000 täisealist inimest. Sagedamini on need noored täiskasvanud ja mehed.

9. ELUASE

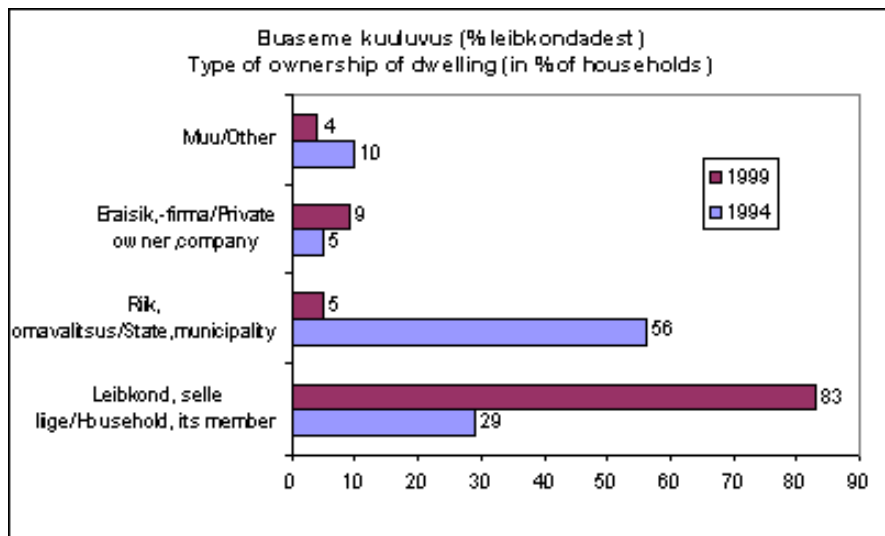
Enamus leibkondadest (72%) elab paljukorterilises elamus, 27% ühepereelamus või ridaelamus. Maal elatakse peamiselt oma majas või ridaelamus (60%), linnades aga paljukorterilises elamus (85% - Tallinnas 91%).

Oma majas või ridaelamus elavad kõige sagedamini pensionäri Leibkonnad (41%), kuid ka ligi 2/5 kolme ja enama lapsega peredest ning kolme generatsiooniga leibkondadest.

83% leibkondadest elab korteris või majas, mille omanikuks on keegi leibkonna liikmetest (maal 87%, linnas 81%). Suuremates linnades on elamispinna erastamise tase kõige madalam, Tallinnas vaid 77%.

Kõige levinumad olmemugavused on jooksev külm vesi (95%-l linna- ja 66%-l maaperedest) ning kanalisatsioon (vastavalt 93% ja 61%). Kuna maal elab üle poole leibkondadest oma majas, enamasti talumajas, siis ka soe vesi ja keskküte on olemas ainult 1/3-l maaperedest (linnas kolmveerandil). Vannituba või duširuum on 47% maal ja 83% linnas elavatest leibkondadest. Viimase viie aastaga on kõige enam paranenud telefoniga varustus (telefon, v.a. mobiiltelefon, on 60% maa- ja 75% linnaperedest).

14% leibkondadest soovib oma eluaset tulevikus vahetada. Kõige enam tuuakse põhjuseks soovi kolida suuremale elamispinnale (28%) või oma majja/ridaelamusse (22%) Odavamalt eluaset soovib 18%.

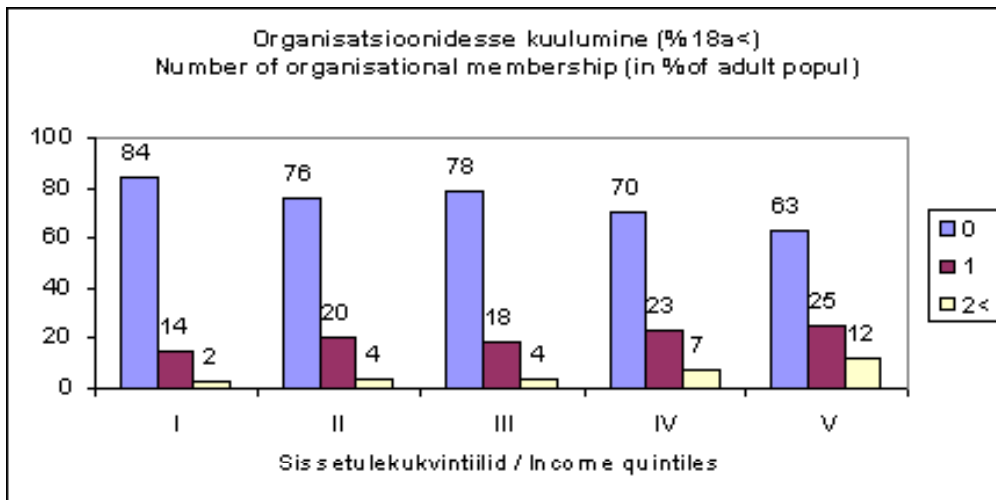

10. SOTSIAALSED KONTAKTID

Eesti noortel on alati olnud tugev püüd vanematest lahku elama asumiseks. Siiski 16% täisealisest elanikkonnast elab koos vanematega või ühega neist. Sagedamini on need üksikud, partnerita elavad noored täisealised. Kuigi elamine koos vanematega on rohkem levinud pealinnas, puudub selles elutingimuste aspektis oluline statistiline erinevus maa ja linna vahel.

Ettekatsetud näost-näku kontakte (vähemalt 15 minutit kestvaid ja vähemalt kord kuus toimuvaid) on kõige sagedamini sõpradega ((88%) ja naabritega (83%), vähem aga on neid, kellel on tihedaid suhteid eraldielavate vanematega (79%) ja õdede-vendadega (60%). Üldiselt võttes on nooremate elanikkonnagruppide suhetevõrk tihedam kui vanemaealistel, nooremaealised suhtlevad oluliselt sagedamini sõpradega, elatanud aga naabritega.

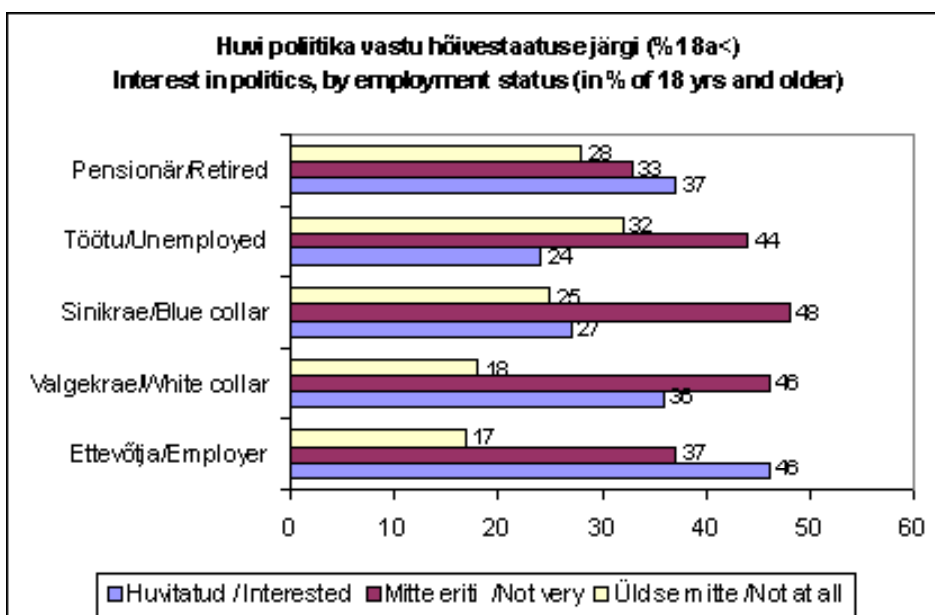
Osalemine organisatsioonides on Eestis madal: vaid 27% täisealisest elanikkonnast kuulub vähemalt ühte etteantud organisatsioonidest. Sagedamini on nad töөлkäivad inimesed, kes kuuluvad ülemistesse tulukvintilidesse. Vähem kuulutakse poliitilistesse ühendustesse ja ametiühingusse, rohkem aga assotsiatsioonidesse, komiteedesse või ühendustesse.

11. HOIAKUD, VÄÄRTUSED, POLIITILISED VAATED

Uurimusest selgus, et Eesti elanikud on suhteliselt vähe poliitikast huvitatud. Vaid 34% vastanutest väitis enda poliitika vastu huvitudvat - sagedamini on need aktiivses tööeas (25-64a) mehed, ettevõtjad, eraettevõtjad, tippjuhid, ametnikud. Kõige vähem on poliitikast huvitatuid noorte täiskasvanute (18-24a) ja elatanute (65 ja vanemate) hulgas. Kõige suuremat ignorantsust poliitika vastu näitavad üles töötud - 75% nendest väidab ennast poliitikast mitte huvituvat. Pooled vastanutest nõustuvad ka sellega, et poliitika ongi väga keeruline, selleks et temast aru saada. Enamuses (85%) nõustutakse ka väitega, et erinevused sissetulekutes erinevate gruppide vahel peaksid Eestis olema väiksemad.

Kõige enam usaldatakse loetletud institutsioonidest ja organisatsioonidest riigi presidenti ja meediat (68% vastanutest). Usaldamatus on kõige sagedamini väljendatud aga eesti ärimeeste, valitsuse ja Riigikogu vastu (mitteusaldajate osakaal vastavalt 55%, 52% ja 49%). Usaldamatus on pisut enam levinud maapiirkondades linnaga võrreldes. Pettumuse märkidele vaatamata ei nõustu ligi kaks kolmandikku vastanutest väitega "ei ole mõtet plaane teha, sest niikuinii need ei täitu".

KÜSITLUSE KORRALDUS

Elutingimuste uuringu 1999. aasta küsitluse korraldamisel kasutati Statistikaameti küsitlejate võrku. Ankeedikoolitus toimus kahes osas. Esiteks, küsitlejate võrgu maakondlikele koordinaatoritele ja teiseks, küsitlejatele. Väljaõpe oli mõlemal juhul ühepäevane. Küsitluse läbiviimiseks vajaminevad oskused omandasid 137 küsitajat. Iga küsitaja sai tööülesandena aadresside nimekirja, kus oli ära toodud antud aadressil elava isiku (valimijärgse isiku - VJI) ees- ja perekonnanimi ning sünniaasta. Sünniaeg jäi üheks kontrollielemendiks, et teha kindlaks, kas küsitlus toimus etteantud meetodika kohaselt.

Kõigil valimisse sattunud aadressidel saadeti eelnevalt uuringut tutvustav kiri, millele oli lisatud ka leibkonda külastava küsitaja nimi ja kontakttelefon, et leppida kokku küsitluseks sobiv aeg. Küsitlus viidi läbi külastusintervjuuna ("näost-näku intervjuu").

Kuna küsimustik koosneb kahest osast: leibkonna- ja isikuküsitlusest, oli ka vastamisel lubatud toimida erinevalt. Kui leibkonda puudutavale osale (B - Eluase, C - Leibkonna koosseis, D – Leibkonna majanduslik olukord ja E – Leibkonna sissetulek) võis vastata nii VJI kui leibkonna asjadest kõige enam informeeritud inimene (leibkonna vastutav liiga – LVL), siis isikut puudutavale osale pidi vastama ainult VJI vanuses 18-aastat ja vanem Eesti elanik (vt. peatükk Eesti elutingimuste uuringu valimi kirjeldus). VJI-le võis erijuhtudel valida sünnipäeva reegli järgi asendusisiku. Nendeks erijuhtudeks olid: aadressivalimist tulenevalt, kui VJI oli noorem kui 18-aastane; ära kolinud või pikemat aega eemal, ei saabu tagasi enne välitööde lõppu, surnud, pikka aega haige või võimetu intervjuus osalema.

Küsitlusele esitatud 5500 leibkonnast intervjueriti 4796, neist 4726 juhul saadi vastused nii leibkonda kui ka valimijärgset isikut puudutavatele küsimustele, 70 juhul täideti ainult leibkonna osa. Leibkondades oli kokku 14 184 liiget, kelle kohta täideti leibkonnaliikmete tabel. 704 mittevastanud leibkonna puhul oli 276 juhul põhjuseks loendi viga või ebatäpsus. Kao (428 leibkonda) põhjuste hulgas oli esikohal leibkonna intervjuust keeldumine (276 leibkonda) ja kontakteerumise ebaõnnestumine (119 leibkonda). Muid põhjusi oli 33. Kui leibkonnaga õnnestus kontakt saavutada, siis oli valimijärgse isiku mittevastamine harvaesinev (70), neist 37 inimest keeldus ja 20 polnud haiguse, vanuse vms tõttu võimelised vastama.

VJI asendamine oli vajalik 1694 juhul (35% vastanud leibkondadest). Neist 846 juhul oli valimijärgseks isikuks alla 18-aastane leibkonnaliige, 367 korral oli VJI leibkonnast lahkunud ja 364 leibkonda oli valimis antud aadressilt ära kolinud, 117 juhul oli asendamiseks muu põhjus (VJI surm, pikaajaline eemalviibimine vms). Eelkirjeldatust tulenevalt oli täpsustatud valimi maht (küsitletud + kadu) 5224 leibkonda. Seega leibkonna tasandil

mittevastamise määr = mittevastanute arv / valimi maht = 428 / 5 224 = 8,2%

Küsitleti 1999. aasta oktoobris ja novembris

Sisestus, andmepuhastus ja kodeerimine

Elutingimuste-uuringu andmed sisestati maakondade statistikabüroodes küsitlejate võrgu koordinaatorite juhtimisel. Andmesisestusprogramm oli tehtud Blaise'i tarkvaraga ja sisaldas ka esmase loogilise kontrolli. Suur osa vigadest avastati juba kohapeal ja küsitlajad said ankeete täpsustada kohe intervjuule järgnenud päevadel. Maakondade statistikabüroodest saadeti sisestatud ankeedid Kesk-Eesti Statistikabüroosse.

Pärast küsitlust ja kõigi andmete sisestamist konverteeriti Blaise'i andmefailid SAS-i formaati ja kontrolliti keerulisemaid seoseid. Vastuolude selgumisel võrreldi faili kirjeid ankeediga.

Elutingimuste-uuringu andmed kodeeriti ettevõtte põhitegevusala (EMTAK) ja ametiala (ISCO-88) järgi. Vastused neile küsimustele sisestati maakondades tekstina ja kodeeriti Kesk-Eesti Statistikabüroo kodeerijate poolt.

Esmasanalüüs

Elutingimuste uurimus viidi läbi paralleelselt Eestis, Lätis ja Leedus 1999 aasta oktoobris-novembris Norra Rakenduslike Sotsiaaluuringute Instituudi Fafo juhendamisel. Ühiselt töötati välja esmasanalüüsi strateegia, tabelite formaadid ning analüüsi süntaksid. Ühisuuringu tulemusena valmivad sarnase ülesehitusega esmasanalüüsitabeleid sisaldavad raamatud nii Eestis, Lätis kui ka Leedus. See annab võimaluse elementaarvõrdluste tegemiseks kolme Balti riigi elanike elutingimuste kohta. Eesti andmete analüüs ning käesoleva raamatu koostamine toimus Tartu Ülikooli Sotsioloogiaosakonnas.